

Урош Сџанковић, асистент
Правног факултета у Новом Саду

НЕКОЛИКО НАПОМЕНА О НАЦРТУ КРИВИЧНОГ ЗАКОНИКА ВАСИЛИЈА ЛАЗАРЕВИЋА (1839)¹

Сажетак: У раду се разматрају мање познати детаљи везани за нацрт кривичног законика Србије који је 1839. сачинио тадашњи градоначелник Земуна Василије Лазаревић. С обзиром на то да је у научној обради почееааа кодификације кривичног права у Србији овом документу посвећено врло мало простора, постоји потреба да се скрене пажња на један заборављени и заостављени текс. Да би секао појунија сазнања о нацрту, аутор је користио архивску грађу која открива шта се са њим догодило након што га је Лазаревић предао Министарству правде. Иако је рад с изворима донекле проширио сазнања о нацрту, оно што се о њему зна и даље је далеко од задовољавајуће.

Кључне речи: Нацрт кривичног законика, Василије Лазаревић, кодификација кривичног права, историја кривичног права Србије.

I

Нормативно регулисање кривичног права од суштинског је значаја за изградњу стабилних друштвених односа у једној земљи. Стога не чуди што се у склопу настојања да се сачине најважнији закони за Србију крајем 20-их година XIX века јавља и идеја о кодификацији кривичног права. Ову замисао тадашњи законодавци су настојали да остваре превођењем страних закона.

¹ Рад је посвећен пројекту Правног факултета у Новом Саду *Теоријски и практични проблеми стварања и примене права – Србија и ЕУ*.

Тако је крајем 1828. године тада већ познатом књижевнику Вуку Стефановићу Караџићу био поверен превод француског Кривичног законика (*Code penal*, 1810). Њега су превели делом Караџић, а делом његов писар. У априлу 1830. је тзв. *Законодајтељна комисија*, задужена за избор одредаба које ће се наћи у српским законима, завршила прераду превода. Међутим, он није био озаконен.²

У марту 1834. на изради кривичног законика је почео да ради секретар Кнежевске канцеларије Стефан Радичевић. Он је, преузивши одредбе аустријског, грчког и француског законодавства, у септембру исте године довршио састављање пројекта кривичног законика који се састојао из два дела – *Злочинскијвеног* и *Полицајног закона*.³

Године 1837. у Србију ради израде закона на позив кнеза Милоша долазе новосадски сенатор Јован Хаџић и градоначелник Земуна Василије Лазаревић. Њих двојица су свој рад на законима отпочели прегледом нацрта које им је предао секретар Законодајтељне комисије Лазар Зубан. Завршивши прегледање, 25. јула 1837. су кнезу поднели извештај о садржини нацрта и препорукама за наставак кодификаторског рада.

У извештају се налази и део посвећен пројекту кривичног законика. Хаџић и Лазаревић су обавестили кнеза да се он заснива претежно на аустријском, а у мањој мери на грчком кривичном законодавству. Тај пут развоја су оценили као погрешан, јер се у Србији и Аустрији разликују схватања о појединим кривичним делима и склоност ка њиховом извршењу. Сматрали су да кривични законик за Србију мора изгледати другачије него у другим земљама, тј. имати “себи својствен вид”.⁴

У првој фази рада Хаџић и Лазаревић су заједнички радили на кодификацији кривичног, грађанског и грађанског процесног права. Послове су поделили у мају 1838, тако што је Хаџић понудио колеги да одабере који законик, односно законике, жели да састави. Лазаревић се определио за кривични законик и законик о грађанском судском поступку.⁵

Све што се од тада одвијало у вези с нацртом кривичног законика прилично је велика непознаница. Врло мало података о изради текста овог

² А. С. Јовановић, *Рад на “шоржескијвеним” законима*, *Архив за љравне и друшккијвене науке* (даље = АПДН) VIII/4 (1909), стр. 258 (овај Јовановићев рад објављен је у пет наставака у четвртој свесци АПДН за 1909. и прве четири за 1911); Т. Никчевић, *Поскијванак и ѿкушак ѿпреаде Грађанског законика Кнежевине Србије*, Београд 1971, стр. 9–11.

³ Јовановић, *нав. дело*, АПДН XI-1 (1911), стр. 12–13; Никчевић, *нав. дело*, стр. 15.

⁴ Јовановић, *нав. дело*, АПДН XI-1 (1911), стр. 20.

⁵ Ј. Хаџић, *Скиомени из мојега дневника*, *Огледало србско* VIII (1864), стр. 228 (рад је изашао у осам наставака у часопису *Огледало србско* за 1864). Уп. А. Ивић, *Израда закона за Кнежевину Србију (од 1829–1843)*, АПДН XI-3 (1921), стр. 191, где је подела послова између Хаџића и Лазаревића смештена у јун 1838. Могуће је да овакво размимоилажење потиче од чињенице да Ивић поједине датуме наводи по грегоријанском календару.

нацрта, његовој садржини и поступку с њим после предаје Министарству правде пружили су у својим радовима Ђ. Ценић, А. Јовановић и А. Ивић.⁶ У намери да о свему овоме сазнамо нешто више, пошли смо од података које даје архивска грађа.

II

Лазаревићев самосталан законодавни рад није могао одмах да започне. Пошто је слабо писао српски језик, законодавац је замолио да му се додели један писар. Додељен му је Василије Јовановић, тадашњи секретар шабачке конзисторије (црквеног суда), кога је Лазаревић познавао као некадашњег учитеља у Земуну. Нешто касније, Јовановића је на том месту заменио Сава Поповић, секретар шабачког магистрата.⁷

Немамо детаљнијих података о томе колико је Лазаревић био ревностан у првих неколико месеци свог рада. Индицију представља писмо кнеза Милоша упућено Хаџићу и Лазаревићу 26. октобра 1838, којим су опоменути да не губе време на приватне послове и дружење с неморалним људима, већ се посвете послу за који су добро плаћени.⁸

Кнежева опомена је, по свему судећи, утицала на Лазаревића. То се може запазити из његове изјаве како би израду кривичног законика могао да приведе крају за пет, шест месеци под условом да добије још једног писара. Власт је удовољила његовој молби; за писара му је додељен секретар Суда округа смедеревског Милан Давидовић, иначе син творца Сретењског устава (1835) Димитрија Давидовића.⁹

Не својом кривицом, Лазаревић ипак није могао потпуно да се усредреди на кривични законик. Доношење закона који су се односили на организацију државних органа изискивало је учешће колико-толико стручних лица, у која се и он убрајао. Кнез Милош је 2. маја 1839. јавио Државном савету да је рекао Лазаревићу и Хаџићу да треба да се нађу Савету при руци приликом израде закона о судовима.¹⁰

Лазаревић је поступио према кнежевом налогу. Заједно са Хаџићем, најпре је учествовао је у прегледу нацрта Устројства Државног савета, а затим су му постављана многобројна питања у вези са орга-

⁶ Види Ђ. Ценић, *Објасњење Казнијелној законика за Књажевсѣво Србију*, Београд 1866, стр. 5; Јовановић, *нав. дело*, АПДН VIII/4 (1909), стр. 261 и XI-2 (1911), стр. 95; Ивић, *нав. дело*, стр. 192–195.

⁷ Хаџић, *нав. дело*, стр. 228; Јовановић, *нав. дело*, АПДН XI-2 (1911), стр. 93.

⁸ Јовановић, *нав. дело*, АПДН XI-2 (1911), стр. 93.

⁹ Јовановић, *нав. дело*, АПДН XI-2 (1911), стр. 95.

¹⁰ Архив Србије (у даљем тексту = АС), Поклони и откупи 132/141, *Кнез Милош Државном Савету, Београд 2. мај 1839.*

низацијом окружних судова и Апелационог суда. Али када је требало да Хацић и он узму учешћа у прегледу норми о министарствима унутрашњих дела и финансија, Лазаревић је замолио владу да га ослободи те дужности како би могао да усмери сву енергију на израду кривичног законика.¹¹

Влада је позитивно одговорила на Лазаревићеву молбу. Испоставило се да је његов приступ законодавном послу био исправан. Наиме, већ између краја јула и почетка октобра¹² предао је нацрт кривичног законика Министарству правде. Из Министарства је добио одговор да ће пројекат бити прегледан и, после усвајања, одштампан.¹³

Први поуздан доказ да је Лазаревић предао нацрт је допис Министарства правде Државном савету од 3. октобра 1839, којим се предлаже отпуштање градоначелника Земуна и поверавање израде законика о грађанском судском поступку, пупиларном деловодству и оставинском поступку стручним лицима из Србије. Изгледа да Лазаревић није у целости довршио посао, будући да је Министарство у истој представци обавестило Државни савет да је упитало законодавца када ће бити готов “поступак у сојузу Криминалног Законика” (кривични поступак).¹⁴

Извори нам откривају податке о обиму нацрта и стилу који га је крашио. Већ поменути поднесак Министарства правде од 3. октобра 1839. обележава да се он састојао из два дела.¹⁵ Према једном запису из деловодног протокола Државног савета за 1841, први део је био написан на 147, а други на 64 табака.¹⁶ Лазаревић је од пештанских *Сербских народних новина* добио похвалу за јасноћу нацрта, али А. Јовановић напомиње да он није био написан правописом Вука Караџића.¹⁷

¹¹ Ивић, *нав. дело*, стр. 192.

¹² А. Ивић као датум предаје наводи 10. август 1839 (имајући у виду Ивићеву недоследност у датирању догађаја, у питању би могао да буде и 29. јул, подвукао У. С.). Види Ивић, *нав. дело*, стр. 192. Нама се он не чини вероватним, пошто у допису Министарства правде Намесништву кнежевског достојанства од 22. августа 1839, којим је пренело да је Лазаревић изјавио како је имао договор са кнезом Милошем да му се хонорар исплаћује три месеца унапред и послало овај предмет на решавање, нема ни речи о нацрту кривичног законика. Штавише, Намесништво у одговору од 28. августа налаже Министарству да од Лазаревића затражи пројекат. Види АС, Министарство иностраних дела – Внутрено одељење (даље = МИД-В), II/74 (1839), *Министарство правде Намесништву бр. 2802, Београд 22. августа 1839; Намесништво Министарству правде бр. 907, Београд 28. августа 1839.*

¹³ Ивић, *нав. дело*, стр. 193.

¹⁴ АС, Државни савет (даље = ДС), Деловодни протокол за 1839, бр. 1767; Записници седница Државног савета из 1839, *Записник седнице Државног савета од 7. октобра 1839.*

¹⁵ Ibid.

¹⁶ АС, ДС, Деловодни протокол за 1841, бр. 258.

¹⁷ *Сербске народне новине*, бр. 61 од 3. августа 1841, стр. 242; Јовановић, *нав. дело*, АПДН VIII/4 (1909), стр. 261.

Насупрот томе, о садржини нацрта немамо скоро никаквих информација. Напред смо видели да се од Лазаревића тражило да преда и кривични поступак, што би указивало да је нацрт садржао и процесноправне одредбе.¹⁸ Као куриозитет треба споменути да су се у нацрту налазила и тумачења његових чланова.¹⁹ До нас је стигао и податак да је нацрт прописао да одабир казни за извршиоце кривичних дела припада кнезу.²⁰

На посредан начин можемо да дознамо какве су се још одредбе налазиле у нацрту. Из чињенице да је Министарство правде у октобру 1839. обавестило Државни савет како је Лазаревић предао пројекат кривичног законика који је **прерадио** (подвукао У. С.), могли бисмо крајње обазриво претпоставити да му је као полазна основа служио текст који је примио по доласку у Србију.²¹

Такође, допис у коме је Државни савет објаснио кнезу Александру Карађорђевићу (1842–1858) да доношење закона о кажњавању нарушилаца јавног мира и поретка између осталог није целисходно и зато што он **чини део Кривичног законика** (подвукао У. С.), наводи нас на закључак да је нацрт предвиђао ову врсту кривичних дела.²² Али, са оваквим закључивањем треба бити опрезан, пошто се не може искључити да је Државни савет просто желео да нагласи како та материја улази у сферу кривичног права.

*
* *

Како је увидом у тромесечне извештаје окружних судова стекло утисак да се недовољно покрећу кривични поступци и извршавају казне, Министарство правде се 24. новембра 1839. обратило Државном савету с молбом да се одреди комисија за преглед Лазаревићевог нацрта. Предложило је и састав комисије; сачињавали би је министар правде Стефан Радичевић, привремени начелник Одељења Министарства правде Атанасије Теодоровић, судија Апелационог суда Лазар Зубан, секретар Апелационог суда Јаков Димшић и судија Суда округа београдског Максим Ранковић.²³

Записник седнице Државног савета од 25. новембра сведочи да је у вези са прегледом нацрта претходног дана вођен разговор с министром

¹⁸ Види и Ценић, *нав. дело*, стр. 5

¹⁹ *Сербске народне новине*, бр. 60 од 31. јула 1841, стр. 242. Лазаревић је уношење тумачења у нацрт правдао нестручношћу српских судија. Види Ивић, *нав. дело*, стр. 195.

²⁰ *Сербске народне новине*, бр. 60 од 31. јула 1841, стр. 238.

²¹ АС, ДС, Деловодни протокол за 1839, бр. 1767; Записници седница Државног савета из 1839, *Записник седнице Државног савета од 7. октобра 1839.*

²² Види АС, ДС, Деловодни протокол за 1843, бр. 920; Записници седница из 1843, л. 33, *Записник седнице Државног савета од 13. септембра 1843.*

²³ АС, ДС, Деловодни протокол за 1839, бр. 2131; Записници седница Државног савета из 1839, *Записник седнице Државног савета од 25. новембра 1839.*

правде. Учесници разговора нам нису познати, али исход јесте. Министру Радичевићу је препуштено да сам изабере с ким ће прегледати нацрт, а тек када они окончају посао Државни савет ће именовати комисију.²⁴

Није познато је ли министар правде заиста извршио одабир и да ли је нацрт био прегледан. Он се у изворима поново помиње тек наредне године. Министарство правде је 26. марта 1840. замолило новог кнеза Михаила Обреновића (1839–1842, 1860–1868) да одреди комисију која ће, ослобођена од свих других дужности, прегледати пројекат кривичног законика. Подстакнут овом молбом, владар је 1. априла писао Државном савету да му предложи састав комисије, чије ће чланове он разрешити свих других дужности док се баве прегледањем.

Државни савет је одговорио кнезу 6. априла. За чланове комисије су именовани министар правде Стефан Стефановић Тенка, законписац Јован Хацић, судија Апелационог суда Лазар Зубан и начелник Полицијско-економског одељења Министарства унутрашњих дела Стефан Радичевић.²⁵

Вероватно услед напетих политичких прилика у земљи током маја и јуна 1840²⁶, преглед нацрта није започет. Кнез Михаило је 7. јуна упутио Државном савету допис у коме је констатовао како неки чланови комисије нису у могућности да ступе на дужност (вероватно циљајући на уставобранитеље Стефана Стефановића Тенку и Лазара Зубана) и замолио га да, уколико преглед пројекта није могуће одложити, изабере замене за њих.²⁷

Државни савет му је у свом одговору од 10. јуна поручио да се преглед нацрта због заузетости државних органа не може извршити и изнео предлог да се тај посао одложи до даљег. Кнез је 10. септембра известио Министарство правде о овој препоруци Државног савета, уз налог да га обавести када буде могло да образује комисију.²⁸

То што нацрт није званично прегледан током 1840. не значи да није било иницијатива везаних за његово дотеривање. Због интензивирања сукоба између приврженика династије Обреновић и уставобранитеља, у Топчидеру је 12. августа одржан састанак коме су присуствовали кнез Михаи-

²⁴ Ibid.

²⁵ АС, МИД-В П/73 (1840), *Министарство правде кнезу Михаилу бр. 1424, Београд 26. марч 1840; Кнез Михаило Државном савету бр. 306, Београд 1. април 1840; Државни савет кнезу Михаилу бр. 420, Београд 6. април 1840.*

²⁶ У априлу 1840. у Колубарском округу је избила буна народа против тзв. *уставобранитеља*, противника кнеза Михаила, за којом су уследили немири и прогони присталица ове групације и у другим крајевима земље. Види Д. Страњаковић, *Вучићева буна*, Београд 1936, стр. 29–35.

²⁷ АС, МИД-В П/73 (1840), *Кнез Михаило Државном савету бр. 377, Београд 7. јун 1840.*

²⁸ АС, МИД-В П/73 (1840), *Државни савет кнезу Михаилу бр. 602, Београд 10. јун 1840; Кнез Михаило Министарству правде бр. 1496, Београд 10. септембар 1840.*

ло, државни саветници, судије Апелационог суда, председници окружних судова и окружни начелници. У циљу сузбијања делатности уставобранитеља, овај скуп је предложио казне за нека кривична дела против владара и државе и истакао како ти предлози треба да представљају основу кривичног законика који ће бити издат.²⁹

Застој у званичном прегледању нацрта трајао је до 27. априла 1841. Тада је Министарство правде у вези са његовим поновним покретањем упутило писмо кнезу Михаилу. Изневши како је министар правде Стефан Радичевић око Божића почео да прегледа нацрт али због обавеза није успео да заврши започето дело, замолило је владара да за тај посао одреди комисију. Министарство ни овог пута није пропустило да изложи свој предлог састава комисије. Њу би, као врсни у правној струци, сачињавали судија Апелационог суда Атанасије Теодоровић и професор права Јован Раић.

Кнезу су предочене и квалификације предложених чланова; Теодоровић је судија Апелационог суда, и то судија који стручношћу одскаче од својих колега, добро познаје дух српског народа и дуго је био адвокат. Његов потенцијални колега Раић је обављао адвокатску делатност у Аустрији и “најбоље стране” су га препоручивале Министарству просвете. Надзор над комисијом вршиће Министарство правде, а по потреби ће у њеном раду учествовати и министар Радичевић.³⁰

Владалац је 1. маја одговорио министарству да одређивање комисије за преглед нацрта не спада у његову надлежност и упутио га на Државни савет. После две недеље, 15. маја, Министарство је поступило према кнежевој препоруци. Државни савет је примио молбу да формира комисију чији ће задатак бити да изради регистар будућег кривичног законика.

Чланови комисије за преглед нацрта изабрани су на седници Државног савета од 8. јула. Избор је пао на члана Државног савета Голуба Петровића, министра правде Стефана Радичевића, начелника Карантинско-санитетског одељења Министарства унутрашњих дела Јована Стејића и професора права Јована Раића.³¹

Овакав састав наишао је на негодовање двојице дописника *Сербских народних новина*. Први је иронично приметио да да се међу члановима комисије, уз остале неправнике, налази и један лекар (Јован Стејић, подвукао У. С.).³² На ту примедбу други дописник се надовезао констатаци-

²⁹ АС, Збирка Мите Петровића 7989, “Обвезајѣљсѣво”, *Тојчидер* 12. авѣусѣ 1840.

³⁰ АС, МИД-В V/125 (1841), *Министѣарсѣво ѣравде кнезу Михаилу бр. 987, Беоѣрад 27. аѣприл 1840.*

³¹ АС, МИД-В V/125 (1841), *Кнез Михаил Министѣарсѣву ѣравде бр. 467, Беоѣрад 1. мај 1841*; ДС, Записници седница Државног савета из 1841, л. 41, *Зайисник седнице Државноѣ саветѣа од 8. јула 1841*; Деловодни протокол за 1841, бр. 258.

³² *Сербске народне новине*, бр. 60 од 31. јула 1841, стр. 238.

јом да критичар ученошћу и искуством треба да превазилази оног кога критикује.³³

Напади на комисију нису прошли неопажено у Кнежевини Србији. У њену одбрану устао је анонимни читалац из ове земље, упозоривши да је прегледу био подвргнут и кодификаторски рад доајена немачке правне науке Фојербаха³⁴, Гролмана³⁵ и Титмана³⁶, које је изузетно тешко надвисити стручношћу.

У расправу се умешао и уредник *Сербских народних новина* Теодор Павловић. Он је бранио писање својих дописника о стручности чланова комисије и изразио став да кривични законик због важности материје коју регулише и прихваћености у народу треба да буде усвојен на народној скупштини. Поред тога, сугерисао је највећу могућу јавност рада комисије.³⁷

Тешко је изрећи консеквентан суд о прегледу пројекта. Док неки извори тврде да је комисија прегледала нацрт и изнела многобројне и важне примедбе на њега, други то демантују. Ако је веровати наводима *Сербских народних новина*, деловођа комисије (није познато коме је од чланова припала та улога) је изјавио да су највећи недостаци пројекта коментари чланова и препуштање изрицања казни кнезу, уз опаску да такве одредбе спречавају његово усвајање.³⁸ У августу 1842. један чланак из истог листа је донео вест да бројност изнетих замерки премашује поднети нацрт и да оне због свог значаја заслужују да буду штампане.³⁹

Казивање Лазаревића о прегледу нацрта је знатно другачије. Одговарајући аустријској власти на протесте Србије због његовог кашњења с изградом нацрта законика о грађанском поступку, он је 12. марта 1842. изразио незадовољство што пројекат није ни прегледан, а камоли објављен.⁴⁰ На средини између две супротстављене тврдње стоји Ђ. Ценић, у чијем делу се наводи како је комисија прегледала нацрт, али није могла ништа битно да му замери.⁴¹

³³ *Сербске народне новине*, бр. 61 од 3. августа 1841, стр. 242.

³⁴ Анселм Фојербах (1775–1833), аутор Баварског кривичног законика (1813), у којој је у пуној мери дошло до изражаја његово залагање за теорију генералне превенције као сврхе кажњавања. Детаљније о Фојербаху види у G. Radbruch, *Feuerbach*, Heidelberg 1997.

³⁵ Ради се о Карлу Гролману (1775–1829), члану комисија за реформу кривичног законодавства Хесена (1803) и израду новог грађанског и грађанскопроцесног законика (1808). Види G. Radbruch, *Strafrechtsgeschichte*, Heidelberg 2001, p. 796.

³⁶ Реч је о Карлу Титману (1775–1834), немачком кривичноправном теоретичару који је 1811. израдио нацрт кривичног законика за Саксонију. Види T. Moosheimer, *Die Action injuriarum aestimatoria im 18. und 19. Jahrhundert: eine Untersuchung zu den Gründen ihrer Abschaffung*, Tübingen 1997, p. 16.

³⁷ *Сербске народне новине*, бр. 67 од 24. августа 1841, стр. 266–268.

³⁸ *Сербске народне новине*, бр. 60 од 31. јула 1841, стр. 238.

³⁹ *Сербске народне новине*, бр. 62 од 13. августа 1842, стр. 252.

⁴⁰ Ивић, *нав. дело*, стр. 194–195.

⁴¹ Ценић, *нав. дело*, стр. 5.

У архивској грађи из 1842. нисмо наишли на помен нацрта. Следећи пут га сусрећемо тек 1843, и то прво у фонду Иностраног одељења Министарства иностраних дела. Одатле сазнајемо да је Министарство правде 19. јануара упознало Министарство иностраних дела са чињеницом да се други део нацрта не налази код њега и изразило уверење да га је бивши министар правде Стефан Радичевић однео са собом приликом бекства из Србије након Вучићеве буне.⁴² Затражило је од Министарства иностраних дела да замоли Земунску војну команду да прибави нестали део пројекта од Радичевића и пошаље га Министарству правде.⁴³

Министарство иностраних дела упутило је молбу Земунској војној команди 24. фебруара. Одговор, међутим, није био повољан. Земунска војна команда је нотом од 23. априла (по грегоријанском календару) предочила да је Радичевић у свом исказу навео како бежећи из Београда није имао времена да понесе чак ни најосновније ствари и да се нацрт не налази код њега.⁴⁴

Деловодни протокол Државног савета за 1844. открива на који је начин српска власт успела да дође до дела нацрта који јој је недостајао. Лазаревићев синовац Милош, учитељ у Земуну, је 2. августа упутио Државном савету представку којом моли да му се 10 талира исплаћених на име **преписа неколико табака Кривичног законика** (подвукао У. С.) урачуна у 100 форинти сребра примљених у исту сврху, јер је извесни Нинић захтевао од њега да тај новац врати.⁴⁵ Према томе, Милош Лазаревић је преписао један део нацрта, али о томе не знамо ништа подробније.

Наредни, а како ће се показати и последњи преглед Лазаревићевог нацрта је подстакао кнез Александар у септембру 1843. После амнестије коју је 2. септембра издао извршиоцима политичких кривичних дела, владар се заложио за доношење закона о кажњавању нарушилаца јавног мира и безбедности.

У том смислу, монарх је 10. септембра упутио допис Државном савету тражећи да се закон донесе. Одговоривши да би израда таквог прописа изискивала више времена него преглед целог кривичног законика, Државни савет је 13. септембра формирао комисију која ће бити задужена да размотри Лазаревићев нацрт.⁴⁶

⁴² *Вучићева буна* је термин који историографија користи за побуну уставобранитеља у августу 1842, којом је кнез Михаило свргнут с престола, а на њега доведен Александар Карађорђевић. Види Страњаковић, *нав. дело*, стр. 55–76

⁴³ АС, Министарство иностраних дела – Инострано одељење (даље = МИД-И) П/67 (1843), *Министарство правде Министарство иностраних дела бр. 156, Београд 19. јануар 1843.*

⁴⁴ АС, МИД-И П/67 (1843), *Министарство иностраних дела Земунској војној команди бр. 84, Београд 24. фебруар 1843; "Note", Semlin 23. April 1843.*

⁴⁵ АС, ДС, Деловодни протокол за 1844, бр. 928.

⁴⁶ АС, ДС, Деловодни протокол за 1843, бр. 920; Записници седница Државног савета из 1843, л. 33, *Записник седнице Државног савета од 13. септембра 1843.*

Чланови новоформиране комисије су били државни саветник Лазар Зубан, начелник Одељења Министарства правде Сава Шилић, председник Суда округа београдског Лазар Арсенијевић-Баталака и законописац Јован Хаџић. Комисија је преглед требало да врши и пре и после подне, што говори о намери Државног савета да кривично право у најкраћем могућем року буде кодификовано.⁴⁷

Већ на почетку свог рада комисија је добила једну сугестију шта би будући кривични законик требало да обухвати. Препорука је била оличена у писму Министарства унутрашњих дела Државном савету од 20. септембра, којим се пожалило да извршиоце царинских престапа у недостатку кривичног законика кажњава по обичајима, па је због тога учестала појава несразмерности између тежине кривичног дела и изречене казне. Да се то у будућности не би догађало, Министарство је молило да се што пре изда кривични законик. Државни савет је на седници од 25. септембра донео одлуку да се овај акт проследи комисији за преглед нацрта.⁴⁸

Министарство правде овог пута није било наклоњено прегледу нацрта, већ је стало на становиште да би кодификацију кривичног права требало потиснути у други план. Из тог разлога је 6. октобра затражило од Државног савета да се рад на прегледу нацрта привремено обустави, а комисија одређена за тај посао преусмери на разматрање пројекта грађанског законика.

Државни савет није делио мишљење Министарства. Мада је на седници од 11. октобра начелно решио једно од најспорнијих тачака у нацрту грађанског законика – право наслеђа женске деце, одустао је од издавања овог пројекта док се за то не стекну повољнији услови. У таквој ситуацији, подвукао је као приоритет доношење кривичног законика и законика о грађанском поступку.⁴⁹

Располажемо скромним сазнањима о раду комисије. Познато нам је да су њени чланови за време прегледа били ослобођени редовних дужности. Наиме, Министарство правде је замолило Државни савет да свог секретара Венијамина Розимировића упути у Суд округа београдског, где ће на положају председника да одмени Лазара Арсенијевића-Баталаку док траје преглед нацрта. Врло је вероватно да комисија ипак није почела с ра-

⁴⁷ АС, ДС, Записници седница Државног савета из 1843, л. 33, *Записник седнице Државног савета од 13. септембра 1843.*

⁴⁸ АС, ДС 605/1843, л. 1, *Министарство унутрашњих дела Државном савету бр. 1441, Београд 20. септембар 1843;* л. 3, *Записник седнице Државног савета од 25. септембра 1843.*

⁴⁹ АС, ДС, Записници седница Државног савета из 1843, л. 182, *Записник седнице Државног савета од 11. октобра 1843;* МИД-В, Деловодни протокол за 1843, бр. 1080.

дом пре 11. октобра, јер је Државни савет тада истакао како она треба да приступи послу.⁵⁰

Изгледа да је комисија на почетку рада проценила како је чека дуг посао, јер је Државни савет 19. октобра обавестио кнеза да ће преглед нацрта потрајати, те је стога ипак израдио Закон о бунтовницима. Овај пропис је сачинила управо комисија за преглед пројекта.⁵¹

О самом прегледу нацрта имамо свега два податка. Из дописа којим Државни савет у мају 1845. извештава кнеза о мерама које је предузео за побољшање ефикасности рада судова, проналазимо реченицу да је само део пројекта прегледан.⁵² Примедбе комисије на његов текст биле су, према Ђ. Ценићу, “умесне”.⁵³

У следеће две године, 1844. и 1845. скоро да нема никаквих трагова о нацрту. Српска власт је у току 1844. размишљала да израду кривичног законика преузме аутор Српског грађанског законика (1844) Јован Хаџић. То се види из писма које је 27. августа те године аустријски конзул у Београду Фердинанд Мајерхофер упутио министру иностраних послова Аустрије Клемену Метерниху. Мајерхофер је поручио Метерниху да српска влада жели да упосли Хаџића на изради кривичног законика и да Угарска и Дворска канцеларија немају ништа против тога.⁵⁴

Године 1845. последњи пут се помиње да ће нацрт постати кривични законик. У горе наведеном поднеску Државног савета Министарству правде из маја 1845, налази се податак како ће ускоро бити издата наредба да се непрегледани део нацрта прегледа, дотера и спреми за озакоњење.⁵⁵ То се, ипак, није догодило. У наредном периоду доношени су мање или више обимни кривичноправни прописи, како материјалноправни тако и процесноправни, али Лазаревићев нацрт се није нашао међу њима.

Кодификација кривичног права је тек 1851. покренута с мртве тачке. У марту те године Министарство правде је обавестило Државни савет да га свакодневна пракса уверава у неопходност доношења кривичног законика и законика о кривичном поступку и замолило да они буду издати.⁵⁶

⁵⁰ АС, ДС, Деловодни протокол за 1843, бр. 1037; МИД-В, Деловодни протокол за 1843, бр. 1040.

⁵¹ АС, МИД-В III/246 (1843), *Државни савети кнезу Александру бр. 1162, Београд 19. октобар 1843*; ДС, Деловодни протокол за 1843, бр. 1162.

⁵² АС, МИД-В II/254 (1845), *Државни савети кнезу Александру бр. 400, Београд 3. мај 1845.*

⁵³ Ценић, *нав. дело*, стр. 5

⁵⁴ М. Кићовић, *Јован Хаџић (Милош Светић) – књижевна студија*, Нови Сад 1930, стр. 120–121.

⁵⁵ АС, МИД-В II/254 (1845), *Државни савети кнезу Александру бр. 400, Београд 3. мај 1845.*

⁵⁶ АС, ДС 680/1852, л. 1, *Министарство правде Државном савету бр. 987, Београд 5. март 1851.*

Државни савет је 31. октобра 1852. одговорио Министарству да сачини нацрте поменутих законика, из чега недвосмислено следи да је Лазаревићев текст и званично престао да фигурира као будући кривичноправни кодекс. О томе постоји и писана потврда на записнику седнице Државног савета од 25. септембра 1843 (видети напред). Забелешка на њему гласи да се предлог за допуну нацрта због упутства Министарства правде о отпочињању кодификације кривичног материјалног и процесног права премести у архиву Државног савета.⁵⁷

III

Документи домаћих архива доносе оскудне информације о Лазаревићевом нацрту. Из њих можемо сазнати неке детаље о садржини нацрта и препорукама у вези с њом, комисијама које су биле одређене да га прегледају и замеркама изнетим на његов рачун, као и моменту када више није представљао полазну основу за кодификацију кривичног права. Трудили смо се да те податке колико је год могуће прикупимо и обрадимо.

Упркос томе, многа питања су остала неогворена. Ни сада није позната садржина нацрта, а нашим сазнањима измиче и рад комисија одређених да га прегледају. Одсуство ових, круцијалних података онемогућава нам да извучемо иоле потпуније закључке о пројекту. Њихов евентуални проналазак би знатно допринео расветљавању почетака кодификације кривичног права у Србији.

Свесни да је део грађе о Лазаревићевом нацрту вероватно неповратно пропао⁵⁸, мишљења смо да још увек има великог простора за даља истраживања. Постоји могућност да се границе сазнања о нацрту могу померити коришћењем грађе Хрватског државног архива у Загребу. Тамо се налази фонд Петроварадинске граничарске регименте, у коме се срећу поједини документи о изради првих закона за Србију, и на коме се базира рад А. Ивића.⁵⁹ Можда управо он крије значајније податке о нацрту.

⁵⁷ АС, ДС 680/1852, л. 3, *Државни савет Министарству правде, бр. 195 за 1851, Београд 31. октобар 1852; 605/1843, л. 3, Записник седнице Државног савета од 25. септембра 1843.*

⁵⁸ Истраживачу који се бавио овом темом логички се намеће претпоставка где је настала грађа о нацрту. У сачуваним предметима Кнежевске канцеларије који се односе на њега готово редовно се на последњем листу налази реченица “**13. маја 1910. откупљено од г-ђе Данице, удове г. Драгише Мијушковића** (подвукао У. С.)”. Из тога произлази да су и документи којих нема у архивским фондовима Кнежевске канцеларије и Државног савета били код Драгише Мијушковића (1859–1903), некадашњег професора Историје словенских права на Великој школи у Београду. Њихова даља судбина је непозната.

⁵⁹ Види Ивић, *нав. дело*, стр. 179, 180, 182, 185–188.

*Uroš Stanković, Assistant
Faculty of Law Novi Sad*

Few Remarks on Vasilije Lazarević's Penal Code Draft (1839)

Abstract

The article sheds light on some unfamiliar details related to Penal Code Draft for Serbia from 1839, authored by the mayor of Zemun Vasilije Lazarević. As this document to a large extent remained neglected in monographs and articles in relation with codification of criminal law in Serbia in 19th century, the author resolved to explore this topic thoroughly. Archival materials provided solid basis to learn more information in terms of what occurred to forgotten draft after Ministry of Justice had received it.

Lazarević consigned his draft to Ministry of Justice between the end of July and beginning of October 1839. Not long afterwards, the Ministry proposed State Council to form a committee tasked with revision of the draft. State Council rejected the proposal, instructing the Ministry to appoint persons to revise the draft on its own. Only when they have finished revision, the draft would be examined by the State Council's committee.

In the following year, 1840, Ministry of Justice requested Prince Mihailo Obrenović (1839–1842, 1860–1868) to elect members of the committee to revise Lazarević's draft. Not having jurisdiction over fulfillment of such request, the prince recommended State Council to do so. State Council opted for Minister of Justice Stefan Stefanović-Tenka, legislator Jovan Hadžić, judge of Appellate Court Lazar Zuban and head of Department of Police and Economics in Ministry of Internal Affairs Stefan Radičević. However, due to turbulent political climate in Serbia, the committee was unable to execute its duty.

In 1841, a new committee was formed by State Council. It was made up of member of State Council Golub Petrović, Minister of Justice Stefan Radičević, head of Department of Quarantine and Sanitation in Ministry of Internal Affairs Jovan Stejić and professor of law Jovan Raić. Existing historical sources and literature reveal contradictory data regarding the committee's activity.

The last commission was appointed in 1843, and it included member of State Council Lazar Zuban, head of Department of Ministry of Justice Sava

Šilić, president of Belgrade District Court Lazar Arsenijević-Batalaka and legislator Jovan Hadžić. The committee had only partly revised the draft, after which it lied in the archives of State Council. At initiative of Department of Justice, State Council adopted the resolution that new drafts of Penal Code and Code of Criminal Procedure should be composed, which meant Lazarević's work ceased to represent basis for codification of criminal law.

Lacking information on the contents of the draft and observations of committees, available archival materials do not allow to draw resolute conclusions on the topic. Nevertheless, the records of Petrovaradin Border Regiment kept in Croatian State Archives in Zagreb, some of which contain data on early codification of criminal and civil law in Serbia, may potentially offer more explanations to this subject.

Key words: Penal Code Draft, Vasilije Lazarević, codification of criminal law, history of Serbian criminal law.